Liberec, Technické muzeum Liberec. Expozice jízdních kol jako výsledek promyšlené selekce s jasným cílem. Foto Ondřej Merta, 2018.

06. Selekce jako hodnoticí proces fondu průmyslového dědictví

Přístup muzeologie a muzeografie k hodnocení průmyslového dědictví je specifickou činností označovanou termínem selekce, kdy jsou rozpoznávány a identifikovány objektivní kulturně technické hodnoty (kulturní, historické, estetické a technické hodnoty) a dále specifické muzejní hodnoty předmětu či objektu, na jejichž základě je vytipován jako vhodný reprezentant jevu, jehož zachování proti přirozenosti zániku je pro společnost žádoucí.
Mezi průmyslové dědictví zařaditelné do muzejní sbírky může patřit:

- areál staveb či areál krajinného rázu,[63)]
- budova,
- skladovací prostor,
- transportní cesta,
- doklad technologie,
- výrobní prostředek,
- pomůcka,
- surovina,
- polotovar,
- výrobek,
- dobový dokument,
- fotodokumentace,
- zvukový nebo video záznam,
- případně i nehmotné dědictví reprezentované hmotnými doklady či záznamy.

Selekce se metodologicky opírá o vědecký názor muzeologie, která se snaží pomoci v definování a rozpoznávání hodnot smyslově postihnutelných dokladů průmyslového dědictví i tzv. nehmotného dědictví, vlastností a vztahů věcí, a to formou filozofických a metodologických postupů, a podílí se na přípravě etických norem.[64)]

Muzeologie využívá mezioborový přístup, který zohledňuje pohled společenských i přírodních věd na předmět zájmu, aby následně bylo možné muzejními prostředky vytvořit obraz minulého světa a díky němu přispět k pochopení světa současného.[65)] Muzeologie také identifikuje hodnoty průmyslového dědictví z hlediska dokumentačně komunikační úlohy muzeí pro proces výchovy a vzdělávání, a proto komentuje přínos jednotlivých forem dokumentace pro obsah sbírek, pro možné formy prezentace apod. V současnosti se zejména v západní Evropě uplatňuje při selekci také diskuse a spolupráce s laickou veřejností, která při posuzování hodnot předmětu zohledňuje i další kritéria, jako např. místní specifika a kulturní pluralitu.

V případě průmyslového dědictví praxe potvrzuje, že kurátor má být v akviziční politice aktivní a nemá čekat na to, co mu bude nabízeno či co ze skutečnosti zbude v procesu tzv. pasivní selekce. Selekce má být aktivním dějem. Průmyslové

63) Zákon č. 122/200 Sb. v § 2. odst. 2 říká, že „Sbírkovým předmětem podle odstavce 1 je věc movitá nebo nemovitost nebo soubor těchto věcí, a to přírodnina nebo lidský výtvor."

64) LEHMANNOVÁ, Martina (ed.). *Etické kodexy. Etický kodex ICOM, Etický kodex ICOM pro přírodovědná muzea. Dokument o profesi konzervátora-restaurátora.* Praha 2014. Dále viz také STRÁNSKÝ, Zdeněk Zbyslav. *Úvod do studia muzeologie.* Brno 1980, s. 91–92. WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie.* Bratislava 1999. Praktické postřehy nabízí metodické materiály z publikační činnosti Jiřího Žalmana.

65) ŽALMAN, Jiří a kolektiv. *Příručka muzejníkova I. Tvorba, evidence, inventarizace a bezpečnost sbírek v muzeích a galeriích.* Praha – Brno 2002, s. 15.

Hlučín-Darkovičky, Slezské zemské muzeum, Areál čs. opevnění Hlučín-Darkovičky. Autentická instalace části výzbroje jedné ze střeleckých místností pěchotního srubu. Dvojče těžkých kulometů vz. 37 ve střílně pěchotního srubu MO-S 19 Alej. Foto Ondřej Merta, 2018.

07. Tvorba muzejní sbírky – tezaurace

Primární činnost sbírkotvorné instituce je tzv. sbírkotvorná činnost, neboť hlavním komunikačním prostředkem muzeí jsou fyzické předměty (sbírkové předměty). Jejich hodnota tkví v informacích a významech, které v sobě předměty nesou, a v jejich relevanci pro společnost. Informace jsou pracovním nástrojem i řady dalších institucí (knihovny, archivy) a organizací, ovšem muzea jako jediná soustřeďují svou činnost primárně na koncepční vytváření sbírkových fondů, jejich uchování, zkoumání a vystavování pro veřejnost, přičemž předměty a jejich význam a hodnoty interpretují veřejnosti.[105)]

Průmyslové dědictví extrahované ze skutečnosti jako předmět zájmu muzejní praxe je zpracováno v již kodifikovaném a právními normami podepřeném souboru technik označovaném souhrnně jako tezaurace – tvorba sbírky. Jedná se o postupy, které na sebe navazují nebo jsou vůči sobě v podmíněném vztahu: odborná tvorba sbírky, katalogizace, evidence a inventarizace, vystavování, konzervace a restaurování, tvorba projektů pro zapojení sbírkového fondu do výchovných, vzdělávacích i zážitkových programů (včetně elektronických a e-výstupů).

Dílčí částí tezaurace je muzealizace – proces, v němž jsou ze skutečnosti vyjímány určité prvky na základě selekce (viz předcházející kapitola), jež dokumentují (autenticky a věrně dokládají) podobu a stav lidské kultury v určitém časovém období, a tyto vybrané hmotné prvky, v nichž je lidská kultura fixována, jsou pak v procesu muzealizace chráněny před přirozeným zánikem a dále využívány nejrůznějšími formami muzejní práce pro rozvoj lidské kultury.

Úkolem kurátora sbírky[106)] muzejních předmětů (muzejní sbírky) je tvorba a aktualizace sbírkotvorného plánu, na základě něhož pak provádí vlastní správu sbírky: evidenci, péči a využití pro výchovné a vědecké účely.[107)] Součástí tezaurace je i inventarizace a dle potřeby i deakcese (odpisy).

Sbírkotvorná činnost je kodifikována zákonem č. 122/200 Sb., v němž je přesně definováno jaké záznamy o získaných předmětech musí být vedeny ze správního (tvoření fondu) i odborného (odborné posouzení sbírky) důvodu. Muzejní dokumentace je ve vlastním slova smyslu specifická činnost prováděná ve veřejném zájmu a spočívající v plánovaném a systematickém soustřeďování dokladů o vývoji přírody, společnosti nebo lidské činnosti. Provádí se systematicky specificky muzejním způsobem a jejím výsledkem jsou muzejní fondy. Nový muzejní zákon č. 122/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 zavedl nový pojem v evidenci sbírek, a to tzv. Centrální evidenci sbírek, vedenou na MK ČR.

07.01. Akvizice

Počátek péče o průmyslové dědictví leží v akvizici – zařazení předmětu do sbírky muzea, který může být vyjmut z původní nebo nálezové situace,[108)] nebo může být ponechán na místě jako součást interiéru budovy, vybavení dílny apod. Předmět se stává součástí muzejní sbírky po splnění právních kroků (viz zákon č. 122/2000 Sb.), kdy je vtělen do muzejní sbírky (evidován) a v procesu tezaurace je podroben výzkumu (muzealizaci) s cílem zachytit vztahy a informace spojené s předmětem.

105) ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium*. Olomouc 2014.

106) V české praxi se jedná o osoby odborně označované jako dokumentátor nebo kurátor sbírkových a mobiliárních fondů. Rozdíl je v obsahu a náplni práce daným Katalogem prací a Třídníkem prací.

107) ŽALMAN, Jiří a kolektiv. *Příručka muzejníkova I. Tvorba, evidence, inventarizace a bezpečnost sbírek v muzeích a galeriích*. Praha – Brno 2002, s. 13–14.

108) Viz STRÁNSKÝ, Zbyněk Z. *Úvod do studia muzeologie*. Brno 1979, s. 41. Heslo Selekce, muzejní.

Slup, Technické muzeum v Brně, vodní mlýn. Fotodokumentace výměny hřídele jednoho z vodních kol. Foto Ondřej Merta, 2012.

09.01.01.03. Prezentace průmyslového dědictví ve formě technologického toku aranžovaného v autentickém objektu/prostoru

Jedná se o kombinaci památkářského a muzejního přístupu. Technologický tok je aranžován ze svozů, ze sbírkových předmětů bez autentické vazby k místu, případně z předmětů s vazbou na místo. Návštěvník hodnotí kompletnost technologie, její atraktivnost. V případě funkčnosti je vyznění a informační hodnota expozice vyšší než u nefunkční statické expozice.

Příklady:

– Slup, Vodní mlýn ve Slupi. Památka spravovaná Technickým muzeem v Brně. Renesanční stavba velkomlýna je sama o sobě unikátní estetickou hodnotou. Stavba je opatřena čtyřmi funkčními vodními koly. Expozice prezentuje vývoj mlynářství, přičemž těžiště prohlídky spočívá ve vlastních prostorách mlýna, kde si návštěvník může prohlédnout čtyři kompletní výrobní celky – obyčejné mlýnské složení, kašník, umělecké a válcové mlýnské složení. Na nich lze vysvětlit proces mletí obilí. Mlýn leží na krhovicko-jaroslavickém náhonu, který je kulturní památkou.[142)]

142) Viz https://www.technicalmuseum.cz/pamatky/vodni-mlyn-ve-slupi/.

Slup, Technické muzeum v Brně, vodní mlýn. Vysévačová podlaha s přenesenými stroji z různých lokalit tvořícími logický výrobní celek. Foto Eva Řezáčová, 2012.

Slup, Technické muzeum v Brně, vodní mlýn. Expozice vývoje mlynářství instalovaná v obytných prostorách vodního mlýna ve Slupi využívá pro sdělení informací kombinaci originálních sbírkových předmětů a obrazových, textových a světelných prvků pro interpretaci různých rovin sdělení. Foto Eva Řezáčová, 2012.